

Причепій Оксана Євгенівна,
аспірантка Київського національного
університету технології і дизайну

Дизайнерський, етнографічний, археологічний та культурологічний аспекти дослідження орнаментів

Орнамент є об'єктом дослідження кількох наукових областей, а саме, дизайну, етнографії, археології та культурології.

Історія дослідження орнаменту є історією виявлення різних його функцій.

В дизайні орнамент є засобом досягнення декоративних, формоутворюючих і естетичних завдань.

Орнамент, нанесений на архітектурні площини чи поверхні предметів, задає певні способи їх сприйняття, спрямовує рух погляду, співвідносить ціле з частинами. Будучи залежним від простору предмету на якому він розгортається, орнамент виявляє естетичну і культурну цінність предмету. Визнання важливості орнаменту для дизайну речі означає водночас і визнання орнаменту в якості естетичного феномену, який надає предмету привабливості, красивості.

Будучи формоутворюючою серцевиною художнього стилю, орнамент присутній в усіх напрямках і епохах класичного мистецтва.

В дизайні і мистецтвознавстві і сьогодні орнаменту відмовлено в самодостатності, він сприймається виключно залежним від поверхні на яку нанесений.

Первісний і традиційний народний орнамент є об'єктом дослідження етнографії, яка намагається через аналіз символіки орнаментів дослідити культуру народу.

Етнографічні дослідження, зосереджені на виявленні самотніх історичних та регіональних особливостей орнаментів, і свідчать не тільки про наявність універсальних, спільних для всіх первісних і традиційних народних

культурних регіонів символів і знаків, але й однакового відношення до орнаменталізації предметів.

Етнографія фіксує консервативність і традиціоналізм орнаменту, його здатність оберігати річ, а також, його активну участь в створенні речі. Завдяки нанесеному орнаменту річ стає частиною предметного культурного світу. Досліджуючи орнаменти, етнографи велику увагу приділяють систематизації і класифікації символіки, а також пошуку семантики символів.

На недекоративний характер первісних орнаментів звертають увагу археологи. Іноді немає чіткої необхідної залежності форми виробу і нанесеного орнаменту. В виконанні первісних орнаментів часто помітна асиметрія, неохайність. А. Голан наголошує на домінуванні сакрально-символічної ролі первісних орнаментів, ілюструючи свою думку багатьма прикладами.

Сучасні дослідження орнаменту є більш універсальними, передбачають аналіз взаємозалежності орнаменту з іншими складовими культури, такими як релігійні вірування, традиції, технології, декоративно-прикладне мистецтво. Слід зазначити в цілому, сьогодні дослідження орнаменту набувають найбільш загальнокультурологічного характеру.

Ряд науковців, зокрема М. Гімбутас та А. Голан, вважають, що в основі первісної символіки лежить релігія Великої богині, яка панувала від пізнього палеоліту (археологічні артефакти фіксують її раніше 30-ти тис. років до нашої ери) до енеоліту.

Чергування і періодичність елементів орнаментів, їх симетричний характер дають підставу вважати, що символи та елементи орнаментів утворюють певні структури – усталені відношення між елементами. На думку проф. Причепія Є. М., в основі світогляду давніх людей лежав принцип єдності людини (мікрокосму) і світу (макрокосму). Будучи породженням синкретичного первісного міфологічного світогляду, орнаментальні символи є водночас і знаками, за допомогою яких передається

структура світу, і зображенням богів(образами), які втілюють, уособлюють собою певну частину буття. Структури Космосу, виражені в символах, були загальними моделями, згідно з якими конструювали житло, вишивали рушники, створювали одяг, побутові речі, ювелірні вироби і таке інше. Всі вони виступали втіленням Космосу і пантеону богів.

Отже, орнамент є складним культурним феноменом. Він змінював своє значення і функції в процесі історичного розвитку. Виникнувши як сакральне явище, він трансформувався в явище естетичне. Однак в дослідженні орнаментів іще залишається багато загадок. І головна з них – семантика архаїчних символів, які трансформувались в елементи орнаменту.